

השריפה אשר שרף ה'

מים ראשונים: אנו מצויים בימים הנוראים של ניסן-אייר, בעת שחידוש פני תבל בפריחה ולבלוב של אביב מתוך אדמה ועפר מתלכד עם חידוש פני אומה בפריחה ולבלוב מתוך דם ואפר - בשלושת השבועות שבין פסח גאולת מצרים ובין פתח גאולת ישראל בעת החדשה. "בניסן נגאלו, בניסן עתידים ליגאל" (ראש השנה יא ע"א) – כשיטת ר' יהושע.¹ לא בכדי עומדת פרשת שמיני, מות בני אהרון נדב ואביהו, ברוב שנים (שאינן מעוברות) בעיצומם של שלוש שבועות ימים נוראים אלה, בין גאולת מצרים ובין ימי [הזכרון לשואה ולגבורה](#) ו**לחללי מערכות ישראל** ומשם אל [יום העצמאות וחירות ישראל](#) (והמהדרים ממשיכים עד יום ירושלים). יהיו, אפוא, דברים אלה גם לפרשת השבוע שמיני וגם מבוא ליום הזכרון לשואה ולגבורה הסמוך.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֱהֲרֹן וְלֹאֲלֵעָזָר וְלֵאֲיִתָּמָר בְּנֵי רְאֵשִׁיכֶם אֵל תִּפְרְעוּ וּבְגָדֵיכֶם לֹא תִפְרְמוּ וְלֹא תִמְתּוּ וְעַל כָּל הָעֵדָה יִקְצַף וְיֹאחֲזִיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת הַשָּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף ה': (ויקרא פרק י פסוק ו).

ספרא שמיני מכילתא דמילואים² אות מא – רק הנפש נשרפה

"אשר שרף ה' - מה תלמוד לומר: "את השריפה"³ הרי אתה דן, נאמר כאן שריפה ונאמר להלן שריפה,⁴ - מה שריפה האמורה כאן שריפת נשמה וגוף קיים, אף שריפה האמורה להלן שריפת נשמה וגוף קיים.⁵

ויקרא רבה פרשה ד סימן ה "נפש כי תחטא" – חיבור הנפש והגוף

תני ר' ישמעאל: משל למלך שהיה לו פרדס והיה בו בפורות נאות.⁶ הושיב בו המלך שומרים אחד חיגר ואחד סומא לשומריו. אמר להם: היזהרו על בכורות הנאות האלו. הניחם והלך לו. לימים אמר חיגר לסומא: בכורות נאות אני רואה. אמר לו סומא: הבא ונאכל. אמר לו חיגר: וכי יכול אני להלך? אמר סומא: וכי רואה אני? מה עשו? רכב חיגר ע"ג הסומא ונטלו את הבכורות ואכלו. והלכו וישבו להם זה במקומו וזה במקומו. לימים בא המלך, אמר להם: היכן הבכורות? אמר לו סומא: אדוני המלך וכי רואה אני? אמר לו חיגר: אדוני המלך וכי יכול אני להלך? המלך שהיה פיקח מה עשה? הרכיב חיגר ע"ג סומא ודן אותם כאחד. אמר להן: כך עשיתם ואכלתם את הבכורות. כך, לעתיד לבוא הקב"ה אומר לנפש: מפני מה חטאת לפני? אומרת לפני: אני לא חטאתי הגוף הוא שחטא! מיום שיצאתי ממנו, שמא חטאתי? אומר לגוף: מפני מה חטאת לפני? אומר לפני: אני לא חטאתי, נשמה היא

¹ זכה ר' אליעזר שנקבעה הלכה כמותו שבראש השנה נברא העולם (ראו דברינו [היום הרת עולם – בין ניסן לתשרי](#) בראש השנה), וזכה ר' יהושע שאתחלתא דגאולה בדורנו נקבעה בלוח השנה כשיטתו. ובא השלום גם על שני תלמידי חכמים גדולים אלה שהרעישו את כותלי בית המדרש במחלוקתם הגדולה [בתנורו של עכנאי](#). ראו דברינו אלה בפרשת בהר. ראו גם דברינו [ר' אליעזר בן הורקנוס – סיפור בחמש מערכות](#) בדפים המיוחדים.

² מכילתא דמילואים המצוי בדפוסים שבידינו כחלק ממדרש ספרא- תורת כהנים, היא דרשה המלווה את סדרא (סדר) "קח את אהרון ואת בניו", הוא חניכת אהרון ובניו בשמונת ימי המילואים. סדר זה, עפ"י קריאת התורה של ארץ ישראל, נמשך ברצף מסוף פרשת צו אל תוך תחילת פרשת שמיני, בסדר הקריאה שלנו שהוא מנהג בבל. מדוגמא זו ניתן לשער שמכילתא דמילואים זה הוא מדרש ארץ-ישראלי קדום הבנוי על בסיס קריאת התורה הקדומה בארץ ישראל. ראו [סידרא](#) באתר מחלקי המים. ראו גם אזכור מכילתא זו כנספח למדרש ספרא בפירושו רש"י בפרשה, ויקרא ט כג: "למה נכנסו? מצאתי בפי' מילואים בברייתא הנוספת על תורת כהנים שלנו למה נכנס משה עם אהרון וכי'".

³ הרי ניתן היה לקצר ולכתוב: "... יבכו את אשר שרף ה'". מה באה תוספת המילים "את השריפה" ללמדנו? ותשובתו, על מנת ליצור השוואה עם שריפה אחרת.

⁴ בדין בת כהן שזינתה, ככתוב בפרשת אמור, ויקרא כא ט: "וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תַחַל לְזַנוֹת אֶת אִבִּיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף".
⁵ שבני אהרון, נדב ואביהו נשרפו בנשמתם וברוחם, אך גופם כולל בגדיהם נשארו שלמים. ראו ספרא שמיני - מכילתא דמילואים כג (מצוטט בסנהדרין נב ע"א): "כיצד היתה מיתתו? שני חוטים של אש יצאו מבית קדשי הקדשים ונחלקו לארבעה שנים נכנסו בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה ונשרף גופם ובגדיהם קיימים, שנאמר: ותצא אש לפני ה'. " מה פשר שלמות הגוף מול כיליון הנפש. האם צלם אלהים הוא דווקא בגוף? ראו דין הורדה מהתליה של הרוגי בית דין (דברים כא כו, סנהדרין פרק ו משנה ד). ההשוואה עם בת כהן שזינתה וחיללה את שם בית אביה היא מצמררת. מדרש ספרא (מכילתא דמילואים) הוא מדרש הלכה שעניינו לימוד על דרך ההיקש "שריפה – שריפה" לדין מיתת שריפה. אבל וודאי שלא נעלמה ממנו המשמעות הרעיונית-סמלית של השוואת מות נדב ואביהו שנשמתם נשרפה וגופם נשאר שלם, עם בת כהן שזינתה. אולי לא בכדי ממשיך שם המדרש בתיאור תגובתו של אהרון, שבמקרא הייתה בדומיה: "וידום אהרון", אך עפ"י המדרש: "היה אהרון עומד ותוהא אומר אוי לי כך עבירה בידי וביד בני שכך הגעתי". ראו דברינו [וידום אהרון](#) בפרשת שמיני.

⁶ פירות מבכירים נאים. ראו מסכת ביכורים פרק ג משנה א: "יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה אשכול שביכר רמון שביכר וכי'".

שחטאה. מיום שיצתה ממני, לא מושלך אני לפניך כחרס על גבי אשפה? מה הקב"ה עושה להם? מביא נשמה וזורקה בגוף ודן שניהם כאחד.⁷

העמק דבר ויקרא פרק י פסוק ו – שתי שריפות: נפש בהיכל וגוף מחוץ למחנה

את השריפה אשר שרף ה' - שתי פעמים שריפה, היינו שריפת נפש בהיכל ושריפת הגוף חוץ למחנה, היינו שופרא דבלי בעפרא. והרי זה כמו חטאת הקהל דאימורים נשרפים על המזבח וגופו חוץ למחנה.⁸

במדבר רבה פרשה ה סימן א – אש הארון

"אל תכריתו את שבט הלוי" (במדבר ד יח) ... "א"ר אלעזר בן פדת בשם ר' יוסי בן זמרא: בשעה שהיו ישראל נוסעין, היו שני ניצוצין של אש יוצאין מתוך שני בדיו של ארון כדי לפגוע שונאיהם⁹ ... וכיון שהיו הניצוצין יוצאין היתה האש שפחה¹⁰ בטעונו הארון והיו נשרפים ומתמעטין.¹¹

מסכת מגילה דף כז עמוד א – הבית הגדול נשרף – מה עכשיו?

דרש בר קפרא: מאי דכתיב: "וַיִּשְׂרֹף אֶת בַּיִת ה' וְאֶת בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ וְאֶת כָּל בְּנֵי יְרוּשָׁלַם וְאֶת כָּל בַּיִת גְּדוֹל שְׂרָף בְּאֵשׁ" (מלכים ב כה ט)?¹² בית ה' - זה בית המקדש, בית המלך - אלו פלטרין של מלך, ואת כל בתי ירושלים - כמשמען, ואת כל בית גדול שרף באש. רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי חד אמר: מקום שמגדלין בו תורה, וחד אמר: מקום שמגדלין בו תפילה.¹³

⁷ ראו בהמשך המדרש שם את שיטת ר' חייא, במשל על בת הכהן ובת ישראל שלשו ביחד עיסה וטמאו אותה, שהוא חולק על ר' ישמעאל ואומר שהאחריות המלאה והבלעדית היא על הנפש (בת הכהן) שהיא "מן העליונים". הגוף ללא הנפש הוא גולם, ככתוב: "וייפח באפיו נפש חיה". אבל שיטת ר' ישמעאל היא שהאדם, כמו העולם, הוא דבר דואלי ומורכב: חומר ורוח, עליונים ותחתונים, נפש וגוף; והוא חי, פועל ונדון כישות אחת (גם אם מורכבת מחלק אחד סומא והשני חיגר). הוא רבי ישמעאל שגם נוקט בשיטה "דברה תורה כלשון בני אדם" ואינו מדקדק בכל תג ותו כרבי עקיבא (דברינו בפרשת נשא). האם ר' ישמעאל יחלוק גם על ההפרדה שעושה מדרש ספרא בין שריפת הנפש וגוף קיים? האם הספרא לעיל הוא כשיטת ר' חייא שהנפש היא האחראית ולפיכך היא זו שנשרפה והגוף לא? הרי מצב זה של נפש שרופה וגוף קיים הוא זמני וברור שבהעדר הנפש, גם הגוף סופו להתכלות. אז מה מבקש מדרש ספרא לומר כשהוא מצייר את מצב התום הדומם המצמרר של גוף פני תינוק-מלאך בלי רוח חיים? עד שנענה על שאלה זו, ראו המקבילה בגמרא סנהדרין צא ע"א: "אמר ליה אנטונינוס לרבי: גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין, כיצד? גוף אומר: נשמה חטאת, שמים שפירשה ממני - הריני מוטל כאבן דומם בקבר. ונשמה אומרת: גוף חטא, שמים שפירשתי ממנו - הריני פורחת באויר כצפור". ראו דיון נוסף בדברינו [אנטונינוס ורבי](#) בפרשת וישלח..

⁸ הנצי"ב (נפתלי צבי יהודה ברלין, מאה 19), מחבר פירוש העמק דבר והרחב דבר על התורה, וודאי הכיר את מדרש ספרא הנ"ל ואע"פ כן הוא מפרש שהיו שתי שריפות אצל נדב ואביהו: שריפת הנפש ושריפת הגוף. שריפת הנפש כמו מדרש ספרא לעיל ושריפת הגוף היא בלייתו בעפר. הקישור שהנצי"ב עושה בין שריפת הגוף ובין בליית הגוף בעפר ("היינו שופרא דבלי בעפרא"), הוא לשבחו של הגוף. גם בגוף יש "צלם אלהים" ויש לבכות גם על יופי חיצוני-גשמי זה שנשרף, נטמן באדמה, נשחת ובלה. יציאת הנשמה ("בהיכל") בהכרח מבלה את הגוף ("מחוץ למחנה") והשחתת הגוף נוטלת את הנשמה. לא ברור אם מדרש ויקרא רבה הנ"ל, על הגוף והנפש שנידונים כאחד, עומד ברקע דבריו של הנצי"ב, אך דבריו ברורים: האדם נדון ומתקיים על שניהם ובמות אחד מהם, פוסקת ממילא גם חיות השני ושתי 'שריפות' יש כאן. לכמה דקות או אולי אפילו כמה שעות, צודק מדרש ספרא. התמונה שהוא מצייר של מת דומם עם פני תום מלאך וגוף לבוש שלם, היא חזקה ומהממת. אבל בסוף, צודק מדרש ויקרא רבה וצודק הנצי"ב. "השריפה אשר שרף ה'" - היא כפולה ומכופלת, כפולה ומקופלת. על אבדן שניהם בוכה הארון בדם: "שכך הגעתני". ועל הנושא "שופרא דבלי בעפרא" ראו את הדף [היופי שבאדם – ברכתו ובלותו](#) בדפים המיוחדים. ראו כמקדמה גמרא ברכות ה ע"ב, עבודה זרה כ ע"א.

⁹ ראו תיאור הארון שהיה הולך לפני בני ישראל ומפנה ע"י האש את כל המכשולים והאויבים שבדרך, במדרש שיר השירים רבה ג ב: "כתיםרות עשן, אמר רבי אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא: בשעה שהיו ישראל מתנוודין ממסע למסע, היה עמוד הענן יורד, ועמוד אש צומח, ועשן המערכה עולה כמין שני זקוקין של אש יוצאין מבין שני בדי הארון ושורפים לפניהם נחשים שרפים ועקרבים, והיו אומות העולם רואין ואומרין אלוהות הן אלו, אין תשמישן של אלו אלא באש". ראו גם דברים רבה ז ב ועוד. מלשון לשייף.

¹¹ מוטיב הארון שהיה פוגע בנושאי קשה מאד להבנה ומתקשר היטב להפטרות השבת בספר שמואל ב פרק ו, בה נפגע עוזא משום ששלח ידו בטעות לאחוז בארון. וחרה על כך לדוד מאד. הקשר של סיפור העלאת ארון הברית מבית אבינדב וסיפור עוזא, בו משמשים צער ושמחה יחד, לפרשת שמיני הוא ברור. ראו הדף [הפטרות השבת – פרץ בעוזא](#). אבל אנחנו רוצים לחזור אל האש והשריפות אשר שרף ושורף הקב"ה לאורך כל הדורות. אם נדב ואביהו ועוזא שגו או חטאו, מה פשעם של בני קהת המבקשים לשאת את ארון ה'? האם יש מצב שבו מראש בני אדם לא יכולים לעמוד בדרישות הקדושה הגבוהות? או שמא כל התקרבות אל הקודש (ישיבת ארץ ישראל?) בהכרח גוררת גם מצב של מסירות נפש ונטילת סיכונים (הרוגי מלכות)? ראו בהמשך המדרש שם שהדרשן מנסה להימנע מאפשרויות כאלה, שיש בהם משהו שרירותי ובלתי צפוי, כאשר מחד גיסא הוא משבח את מסירות נפשם של בני קהת, ומאידך גיסא גם מוצא בכך חסרון: "אף על פי שמתמעטין, היו נותנין נפשם על הארון. ואם כן למה היה מזהיר עליהם אל תכריתו את שבט הלוי וגו'? אלא מפני שהיו יודעין שכל מי שטוען בארון שכרו מרובה. והיו מיאחין את השולחן והמנורה והמזבחות וכולן רצין לארון ליטול שכר. ומתוך כך היה זה מריב ואומר: אני טוען כאן, וזה מריב ואומר: אני טוען כאן, ומתוך כך היו נוהגין בקלות ראש והיתה השכינה פוגעת בהם". ראו הריגת הכהן במקדש בגמרא יומא כג ב. ועדיין, לא תמו השריפות אשר שרף ה'.

¹² בחורבן מלכות יהודה, ירושלים והמקדש ע"י נבוכדנצר - סוף הבית הראשון. ראו פסוק זה גם בירמיהו נב יג.

¹³ כפשוטו, "הבית הגדול" הוא בית המקדש. ראו דברי הימים ב פרק ג פסוק ה: "וְאֶת הַבַּיִת הַגָּדוֹל חָפַה עֵץ בְּרוּשִׁים וַיַּחְפְּהוּ זֶהָב טוֹב וַיַּעַל עָלָיו תְּמָרִים וְשִׁשְׂרוֹת". אך מה אחרי החורבן? דרשת בר קפרא זו מובאת שם בגמרא מגילה כחלק מדיון הלכתי אם מותר להפוך בית כנסת - "מקום שמגדלים בו תפילה", לבית מדרש - "מקום שמגדלים בו תורה". מדרשת בר קפרא זו מוכיחה הגמרא

אבות דרבי נתן נוסח א פרק יד – קבלת תנחומים

כשמת בנו של רבן יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לנחמו.¹⁴ נכנס רבי אליעזר וישב לפניו ואמר ליה: רבי, רצונך אומר דבר אחד לפניך? אמר לו: אמור. ¹⁵ אמר לו: אדם הראשון היה לו בן ומת וקבל עליו תנחומין ... אף אתה קבל תנחומין. אמר לו: לא די לי שאני מצטער בעצמי, אלא הזכרת לי צערו של אדם הראשון. נכנס רבי יהושע ואמר לו: רצונך אומר דבר אחד לפניך? אמר לו: אמור. אמר לו: איוב היו לו בנים ובנות ומתו כולם ביום אחד וקבל עליהם תנחומין אף אתה קבל תנחומין ... אמר לו: לא די לי שאני מצטער בעצמי, אלא שהזכרת לי צערו של איוב. נכנס רבי יוסי וישב לפניו. אמר לו: רבי, רצונך אומר דבר אחד לפניך? אמר לו: אמור. אמר לו: אהרן היו לו שני בנים גדולים ומתו שניהם ביום אחד וקבל עליהם תנחומין, שנאמר: "ויודום אהרן" (ויקרא י ג) - אין שתיקה אלא תנחומין, ואף אתה קבל תנחומין. אמר לו: לא די לי שאני מצטער בעצמי, אלא שהזכרתני צערו של אהרן.¹⁶

מסכת מועד קטן דף כח עמוד ב – מבניו של אהרן לבניו של ר' ישמעאל

תנו רבנן: כשמתו בניו של רבי ישמעאל נכנסו ארבעה זקנים לנחמו: רבי טרפון, ורבי יוסי הגלילי, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבא. אמר להם רבי טרפון: דעו שחכם גדול הוא, ובקי באגדות, אל יכנס אחד מכם לתוך דברי חבירו.¹⁷ ... פתח רבי ישמעאל ואמר: רבו עונותיו, תכפוהו אבליו, הטריח רבותיו פעם ראשונה ושנייה.¹⁸ נענה רבי טרפון ואמר: "ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה' " (ויקרא י ו) - והלא דברים קל וחומר: ומה נדב ואביהוא שלא עשו אלא מצווה אחת ... כך,¹⁹ בניו של רבי ישמעאל - על אחת כמה וכמה.²⁰

שר' יהושע בן לוי הוא זה שמתיר להפוך בית כנסת לבית מדרש משום ששניהם "בית גדול". מה שחשוב בפסוק זה ובדרשות הנלוות לו הוא שהשריפה ששרף ה' את שני בני אהרן בחנוכת המשכן, לא כבתה ונגרעה ולא הייתה שריפה כפולה חד פעמית, אלא שריפה גדולה ומרובה שכילתה את בית המקדש כולו, את בית המלך, את כל בתי ירושלים וגם את "כל בית גדול". ראו מדרש פסיקתא דרב כהנא פסיקא ד - פרה אדומה, שדורש את הפסוק הנ"ל בספר מלכים על חורבן בית ראשון, בשילוב עם פסוקי פרשת פרה אדומה שנשרפת כילי: "ושרף את הפרה לעיניו - וישרף את בית ה' ואת בית המלך. את עורה ואת בשרה - ואת כל בתי ירושלים ואת כל בית הגדול שרף באש". ומי הוא שמקיים מצוות פרה אדומה? אלעזר! אחד משני בני אהרן "הנותרים", לאחר מות נדב ואביהו. זאת ועוד, ראו מדרש איכה רבה פתיחתא יב שמפליג את הפסוק בספר מלכים לבית שני: "ר' פנחס בשם רבי יהושע אמר: ארבע מאות ושמונים בתי כנסיות היו בירושלים חוץ מבית המקדש ... וכל אחת ואחת היה לה בית ספר למקרא ובית התלמוד למשנה, וכולן עלה אספסיאנוס והחריבן. ואת כל בית גדול - זה בית מדרשו של רבן יוחנן בן זכאי". מה שמאד מעצים את חורבן הבית שהיה גם חורבן תורה ותפילה עצום ובה בעת את מפעלו האדיר של רבן יוחנן בן זכאי, עליו נראה עוד במדרש הבא.

¹⁴ רבי יוחנן אחר ששיכל עשרה מילדיו הוא ר' יוחנן בר נפחא, אמורא דור שני מגדולי אמוראי ארץ ישראל, בר פלוגתא של ריש לקיש גיסו. ראו ברכות דף ה ע"ב: "אמר רבי יוחנן: דין גרמא דעשיראה ביר". ומשם למדנו שהז"ל ראו במות ילדים ייסורים של אהבה. אך כאן מדובר בר' יוחנן בן זכאי התנא שהקים עולה של תורה ביבנה וחכמיה אחרי חורבן בית שני.

¹⁵ ההלכה היא: "אין מנחמין רשאי לומר דבר עד שיפתח אבל", כפי שנראה בגמרא מועד קטן להלן. אבל כאן המנחמים מבקשים רשות לפתוח בניחומים. אולי כך גם ההלכה אם האבל יושב זמן רב בשקט. ובימינו, אין מקפידים כ"כ בהלכות אלה.

¹⁶ וההמשך שם בניחומי רבי שמעון שמצטט את דוד המלך שהיה לו בן ומת וקבל תנחומין ועוד מנחמים ברוח זו, עד שבא גדול תלמידי רבן יוחנן בן זכאי, רבי אלעזר בן ערך, וניחמו במשל הפיקדון. כבר הארכנו לדון במדרש זה בדברינו [ניחומים](#) ביום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, וכמו כן הקדשנו שני דפים לדומייתו של אהרן ([יודום אהרן - במדרש, יודום אהרן - במדרש ובפיוט](#)) בהם הצענו שדומייה זו, אפשר שאיננה קבלת תנחומים כפי שמציע ר' יוסי, אלא זעקה אילמת לנוכח "השריפה אשר שרף ה'". דברי רבן יוחנן בן זכאי: "לא די לי שאני מצטער בעצמי, אלא שהזכרתני צערו של אהרן", הם כנים ונכוחים. אתה מנחמני בכך שאתה מחבר את מות בני עם מות נדב ואביהו? על דא קא בכינא - על זה אני בוכה, על מות נדב ואביהו, על כל השריפות ששורף ה' ואנו כאילמים ולא מבינים. אנו כאהרון שהיה עומד ותוהה ואומר אוי לנו שכך הגעתנו. או שמא נהיה כרבן יוחנן בן זכאי שראה בשריפת בית המקדש והוא במחנה הרומאים צופה מנגד וקם מאפר שריפת המקדש והקים את מקדש כרם דיבנה.

¹⁷ "אלא כל אחד יאמר דבר לעצמו וישתדל לומר דבר חדש" (שטיינזלץ). הקושי לנחם דווקא מי שבקי באגדה קשור כנראה לצורך לומר "דבר חדש". "פנים חדשות" בשמחה ו"דברים חדשים" באל. דבר חדש זה כנראה גם קשור לכך שלא ידברו המנחמים בערבוביה, מה שנראה שהקפידו שם החכמים. אבל הדבר החדש שחידש כל אחד, מהו?

¹⁸ המנחמים חיכו עד שר' ישמעאל פנה אליהם ורק אז החלו לנחם אותו. ראו בהמשך הגמרא שם: "אמר רבי יוחנן: אין מנחמין רשאי לומר דבר עד שיפתח אבל, שנאמר: אחרי כן פתח איוב את פיהו, והדר: ויען אליפז התימני (איוב ג)". אבל במדרש הקודם ראינו שהמנחמים בקשו רשות לפתוח בניחומים.

¹⁹ כך היה שכרם שכל בית ישראל התאבלו עליהם.

²⁰ באופן זה ממשיך גם רבי יוסי הגלילי שדורש קל וחומר מאביה בן ירבעם "שלא עשה אלא דבר אחד טוב" וספדו לו כל ישראל, "בניו של רבי ישמעאל - על אחת כמה וכמה". וכך גם רבי אלעזר בן עזריה על צדקיהו מלך יהודה ורבי עקיבא שביקש להיות אחרון, על אחאב. כבר הרחבנו לדון גם במדרש זה בדברינו [ניחומים](#) ביום הזיכרון לחללי מערכות ישראל וכאן רק נבקש להראות שבני אהרון הם הדגם לאבילות של הציבור כולו על מות יחידים שאינם קרובי משפחה. גם אם נמצא פגם וחסא במעשיהם של נדב ואביהו - ומי לא דן בחטאם, ראו דברינו [שררה על הציבור](#) בפרשה זו - יש בכל חטא של יחיד גם אחריות מסוימת של הכלל מדין [כל ישראל ערבים זה לזה](#) (דברינו בפרשת בחוקות). התורה מדגישה שבני אהרון מתו "לפני ה'", בגין הקרבת אש זרה "לפני ה'" ועל כך באה השריפה "אשר שרף ה'". אז מה לכלל הציבור ולחטא פרטי זה שהוא בין אדם למקום? באה התורה ואומרת, אע"פ כן: "אחיכם בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'". ומכאן עושה רבי טרפון קל וחומר לבני רבי ישמעאל שאנחנו מבינים שלא חטאו והיו צדיקים. האם קיבל ר' ישמעאל תנחומים אלה? סתם המדרש ולא פירט וכל אחד יכול ורשאי לשער בעצמו. כך או כך, נראה שהדגש בדרשה זו של ר' טרפון, ושל שאר החכמים בהמשך המדרש שם, הוא לא בניחום עצמו, אלא בתשובה לצערו של ר' ישמעאל על שהטריח את החכמים לבוא לנחמו כבר כמה פעמים. על זה עונה לו ר' טרפון שזו חובתנו מדין ערבות המנחמים

אסתר רבה פתיחתה יא – "ויהי" של צער²¹

איתבין: ²² "ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו".²³ אמר לון: אף הדא אינו טוב, שבאותו היום מתו נדב ואביהוא ובכו להם כל ישראל, שנאמר: "ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'".²⁴

רש"י ויקרא פרק י פסוק ו – צרתם של תלמידי חכמים

ואחיכם כל בית ישראל - מכאן שצרתן של תלמידי חכמים מוטלת על הכל להתאבל בה.²⁵

דברי דוד על הפסוק – אחוות החיים

ואחיכם כל בית ישראל - מכאן שצרתן של תלמידי חכמים מוטלת על הכל כו'. הקשה מהרא"י: מנלן זה דמשום אלו האבלים יצטערו הכל? שמא משום צער המתים שהיו תלמידי חכמים יצטערו? ותיירץ: דא"כ היה לו לומר 'ואחיהם' לייחס האחוה אל המתים, מדאמר 'ואחיכם', ייחס האחוה אל המתאבלים.²⁶

שבת שלום

מחלקי המים

שלמדנו מבני אהרון נדב ואביהוא. על כך אולי יסכים ר' ישמעאל ולפיכך לא אמר: "מנוחם אני", אבל גם לא התלונן: הזכרתי צערו של אהרון.

²¹ אנחנו חוזרים לבני אהרון ומחפשים נחמה. מה יקטין או אולי אפילו ימנע את השריפה או השריפות אשר הקב"ה מדקדק עם עם ישראל לאורך כל ההיסטוריה ואף בימינו? איזו נחמה או אולי אפילו תקנה ניתן למצוא?

²² השיבו, שאלו, הקשו, כפי שיוסבר להלן.

²³ כבר הארכנו לדון במדרשי "ויהי" השונים בדברינו [המדרש הזה עלה בדינו מן הגולה](#) בפרשת לך לך וכן בדברינו [ויהי ביום השמיני](#) בפרשת זו. מדרשים אלה מנסים לקבוע כלל: "כל מקום שנאמר: ויהי - צרה; כל מקום שנאמר: והיה - שמחה". ולפי שיטות אחרות: "בכל מקום שנאמר: ויהי משמש צרה ושמחה, אם צרה - אין צרה כיוצא בה, ואם שמחה - אין שמחה כיוצא בה". ושם מגיעים המדרשים גם לפסוק בפרשתנו: "ויהי ביום השמיני" שלכאורה הוא יום שמחה גדולה על חנוכת המשכן ומציינים את ערבוב השמחה והצרה של יום זה. ראו גם דברינו [אלישבע](#) בפרשה זו על שמחתה הגדולה של אלישבע, אשת אהרון ואחות נחשון (בתו של עמינדב לשבט יהודה) שנהפכה לצרה במות שני בניה. למדרשים אלה מצטרף גם מדרש אסתר רבה זה, עם פן מיוחד.

²⁴ מכל המדרשים האחרים על "ויהי ביום השמיני" שבדקנו, מדרש זה הוא שמרחיב את צרת היחיד של אהרון, אלישבע, נדב ואביהו לצרת הכלל. לכאורה, כעת זו צרה גדולה יותר ומי הוא שינחם את כל בית ישראל הבוכים? אך היא הנותנת, במילים הפשוטות האלה של המקרא: "וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'", שמשום מה לא נגעו בהם מרבית המדרשים והפרשנים, טמון הפתרון. הגדלת הבכי והרחבת המספר לכלל הציבור הם נחמה פורתא לשכול הפרטי. השתתפות הציבור כולו בשריפת היחיד ממחישה את הערבות ההדדית בעם ישראל ויש בה מעין הכרזה שהנפטר היה שליח של כולנו. השתתפות זו אולי לא תמנע שריפות יחידים פה ושם שהם מדרכו של עולם, אבל תמעיט אותן ותמנע שריפות גדולות המכלות "כל בית גדול".

²⁵ בעקבות הגמרא במועד קטן כח ע"ב שהבאנו לעיל (בפרט דרשתו של רבי טרפון), או כהבנתו את פשט הפסוק שמדובר בנדב ואביהו שהם אנשים חשובים, קובע רש"י שבאבלם של תלמידי חכמים מוטל על הציבור הרחב לקחת חלק. (ראו פירוש בעל הטורים על הפסוק שמפנה לגמרא שבת קה ע"ב: "תלמיד חכם שמת הכל נעשים קרוביו" (שבת קה ב)). אבל בגמרא מועד קטן הנ"ל נזכר גם אביה בן ירבעם "שלא עשה אלא דבר אחד טוב" וספדו לו כל ישראל, צדקיהו מלך יהודה ואחאב. לפיכך נראה שרש"י לא יתנגד להרחיב את המעגל לאנשים שיצאו חלוצים לעזרת העם בגיבורים, שעשו בחייהם יותר מדבר טוב אחד, שקבעו עתים לתורה והתפרנסו בכבוד ובוודאי אלה שמסרו נפשם על קדושת השם, העם והארץ. אולי רצה רש"י להקל ולהגביל את החובות המוטלות על הציבור, אבל וודאי שלא יתנגד לכך שהציבור יראה בכל אדם פרטי מקום ליטול בו חלק.

²⁶ דברי דוד (ר' דוד הלוי, פולין מאה 16-17, רב בלבוב, חבר בוועד ארבע ארצות) הוא מפרשני רש"י. הדגש בפירושו הוא על המילה "ואחיכם". אחיכם כתוב, לא אחיהם. האחוה שהציבור מפגין בהשתתפותו באבל היחיד איננה של הנפטר, אלא של האבלים. ראו מועד קטן כח: "בכו לאבלים ולא לאבידה שהיא למנוחה ואנו לאנחה". ראו גם פירוש שפתי חכמים על הפסוק.